

Maaseudun ja kaupungin leikkiraja

Leikkiä maaseudun ja kaupungin marginaalissa

Ismo Björn

Karjalan tutkimuslaitos

Itä-Suomen yliopisto

Maaseututkijatapaaminen 2025 Kuortane

Oikeesti leikisti eli taustatietoja

- Björn, I. (2025). Maaseudun ja kaupungin leikkiraja. *Maaseutututkimus*, 33(1), 81–93.
<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.160600>
- Tulossa artikkeli "Talven leikit" Simo Laakkosen toimittamaan kirjaan "Talvi", joka ilmestyy Gaudeamuksen kustantamana 2026–2027

Leikki rakentaa rajaa

- Maaseudun ja kaupungin suhde.
- Selkeän rajan vetäminen maaseudun ja kaupungin välille on osoittautunut mahdottomaksi.
- Maaseutu ja kaupunki limittyvät, raja on keinotekoinen ja huokoinen, mutta alati on tuota rajaa rakennettu.
- Rajaa on rakentanut myös leikki. Lähestyn maaseudun ja kaupungin keinotekoisista kulttuurista rajapintaa leikkimielellä. Väitän, että eri tieteet, kuten esimerkiksi sosiologia ja kansatiede ovat leikkiä tutkiessaan tai sivutessaan ovat rakentaneet maaseudun ja

Aineisto 1

- Digitoitu suomalainen aikakaus- ja sanomalehtiaineisto (ulottuu vuoteen 1951)
- Lehtien pikku-uutisista avautuu rikas näkymä suomalaiseen leikkiin niin maaseudulla kuin kaupungeissa. Vaikka uutiset kertovat usein onnettomuuksista, ne kertovat myös aikakautensa tapahtumatodellisuudesta, leikistä, leikkijöistä ja leikkipaikoista.
- Runsas aineisto, hakusana talvileikki antaa reilut sata osumaa, lumilinna tuhat, lumiukko 1 400, mutta esimerkiksi hiihto peräti 160 000 osumaa.

Aineisto 2

- Leikkioppaat:
- Aalto, Satu (toim.) (2010) Suuri seuraleikkikirja. Ohjelmavihjeitä arkeen ja juhlaan. Karisto Oy. Hämeenlinna.
- Bennett, Steve ja Ruth (1993/2004) 365 pihaleikkiä. Suomentanut Reija Ypyä. Otava. Helsinki.
- Lindenbaum, Pija (2000/2003) Hippa! 49 sisä- ja ulkoleikkiä. Suomentaneet Johanna Sipilä ja Laura Voipio. WSOY, Helsinki.
- Lundgren, Sofia (2008/2010) Perheriemua. 100 hauskaa leikkiä isoille ja pienille. Suomentanut Mari Hyytiä. Mäkelä. Helsinki.
- Huhtaniska, Tytti, Nico Backström ja Leena Kouhia (2007) Pieni juhlakirja. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Järnefelt, Kaisa, Meiju Niskala ja Anne Vasko (2014) Leikki viekoon. Tammi. Helsinki.
- Nieminen, Markku (2000) Kainuun perinneleikkejä. Juminkeon julkaisuja , n:0 13. Juminkeko.
- Okkola, Toivo (toim.) (1928) Suomen kansan kilpa- ja kotileikkejä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 175. Helsinki.

Aineisto 3

- Suomalaisen sosiologian klassikot

- Ahponen, Pirkkoliisa ja Marja Järvelä (1983) Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisen elämäntavan muutos. Werner Söderström Osakeyhtiö. Helsinki.
- Allardt, Erik, Pentti Jartti, Faina Jyrkilä ja Yrjö Littunen (1958) Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki.
- Helanko, R(afael). (1953) Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9–16-vuotiaitten spontaaneista ryhmistä. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B osa XLVI. Turku.
- Heiskanen, Ilkka ja Ritva Mitchell (1985) Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä. Otava. Helsinki
- Kortteinen, Matti (1982) Lähiö. Tutkimuselämäntapojen muutoksesta. Otava, Helsinki.

- Kansatieteen klassikot

- Häyhä, Johannes (1893-1899/1982) Vuodenajat. Kuvaelmia itäsuomalaisten vanhoista tavoista. Joulun vietto. Talvitoimet. Kesäaskareet. Kansanelämän kuvauksia 20. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Laaksonen, Pekka (toim.) Pelit ja leikit. Kalevalaseuran vuosikirja 61. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki
- Talve, Ilmar (1979/2012) Suomen kansankulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 514. Helsinki.
- Vilkuna, Kustaa (1983) Vuotuinen ajantieto. Vanhoista merkkipäivistä sekä kansanomaisesta talous- ja sääkalenterista enteinen. Otava. Keuruu-Helsinki
- Vuorela, Toivo (1975). Suomalainen kansankulttuuri. WSOY. Porvoo-Helsinki.

Aineisto 4

Henkilöhistoria, muistelmät, elämäkerrat

- Janne Ahonen, Katariina Haavio, Martti Haavio, Veikko Hakulinen, Satu Koskimies, Pentti Linkola, Carl Gustaf Mannerheim, Juha Mieto, Raimo Turunen
- Nuorten (tyttöjen) romaani "Tiina" (Anni Polva)
- Valintaperuste: Kirjaston hyllyltä käteen sattuneet kirjat!
- Harkinnanvarainen otanta?
- Omat muistot lapsuudesta 1960- ja 1970-luvun outokumpulaisesta maalaistalosta, silloisen kaivoskauppalan keskustan kupeelta, maaseudun ja tiiviin teollisuustaan reunalta, sekä myöhemmältä opiskelu- ja työuralta Joensuusta.

Leikin olemus

- Leikkiä on vaikea määritellä
- Leikin ulkoinen olemus (funktionaalinen)
- Leikin elämyksellinen olemus (fenomenologinen)
- Kirjoitetut ja kirjoittamattomat säännöt
- Leikin sisäinen maailma, leikki on totta, mutta ei totista leikkiä.
- Leikkijä tietää, mikä on leikkiä, mikä ei

Ihminen leikkii
koko ikänsä!
Johan Huizinga
"Homo Ludens"
(1944) suom.
Leikkivä ihminen
1947

Kuva Karjalan tutkimuslaitoksen
pöytälatkäturkaus.
Maaseutumaantietelijämiehet leikkimielellä
tosissaan 2023. Ismo Björn

Sosiologian lähtökohdat

- Sosiologian kansa - (palkka-) työläisiä
- Sosiologiassa vapailla leikeillä ei sijaa, kysymys on kuluttamisesta, ryhmäkäyttäytymisestä, harrastuksista, (ohjatusta) vapaa-ajasta
- Leikki jää havainnoiksi ja maininnoiksi
- Selityksenä Chicagon koulukunnan perintö: maaseutu on yksinkertaista ja mennyttä, mutta kaupunki monimutkainen moderni kokonaisuus
- Maaseutua katsotaan Etelä-Suomen kaupungeista käsin
- Lukijan ja kokiijan oletetaan olevan eteläsuomalainen ja kaupunkilainen
- Metodologinen urbanismi (Silva Tedre ja Pirjo Röllänen)

Kansatieteen lähtökohdat

- Maaseutu, maalaiset = talolliset
- Kansanomaiset leikit, satovuosi, vuodenkulku
- Kustaa Vilkuna, funktionaalisuus
- Onnenvarmistaminen ja naimakumppanin haku, siirtymäriitti
- Työn ja leikin yhteenkietoutuminen, työ on sidoksissa vuodenkulkuun, eikä työn ja vapaa-ajan rajaa ole

Alustavia huomioita
jakolinjoista:

Naamiolikit

- Kaupungeissa huvia
- Maaseudulla leikkiä

Leikkipaikat

- Kaupunki: rakennetut, leikille tarkoitettut paikat
- Maaseutu: rakentamattomat, leikkiin otettavat paikat
- Hiekkalaatikko - hiekkakasa

Sukupuolitt unut hiekka

- Poikien auto
- Tyttöjen kakku ja koti
- Kuvat kotipihasta Kuusjärven (Outokumpu) Turulasta. Antti ja Olli-Pekka hiekkakasalla 1969, Jussi ja Liisa leikkimökin edessä 1967. Ismo Björnin kotialbumi.

Sukupuolittunut leikki

- Sukupuolitettu leikki
- Sukupuolittuneesti rakennettu leikkikuvasto
- Lumi
- Poikien sotaisa leikkikuvasto, lumilinna sotalinnana
- Tyttöjen kotoisa leikkikuvasto, lumilinna kartanona tai kauppana

~~Isämaallinen~~ ja sotilaallinen leikki

Gunnar Berndtson (1891) Talviaamu eli
Kaartilaisia mäenlaskussa, Hugo Simberg
(1913) Alppilan mäki

- Leikkien maailmassa ei ole kaupunki- ja maaseudun leikkejä. Leikki riippuu mahdollisuuksista. Jos on lunta ja mäki, niin kohta siinä on mäenlaskija.
- Teknologinen kehitys on tuonut välineitä leikkiin ja välineitä, joita ei ole tarkoitettu leikkiin, on otettu leikkiin. Lapset ovat keskellä omaan yhteiskuntaansa ja käyttävät luovasti ympäristöään.
- Perinteiset leikit ovat elinvoimaisia, niitä omaksutaan ja ne keksitään uudelleen. Muuntelu synnyttää uusia leikkejä, ja uudet laitteet ja välineet otetaan luovasti leikkiin. Leikitään, jos leikille on mahdollisuus, tilaa, aikaa ja ennen kaikkea - jos on leikkijöitä.

Leikkikysymyksiä

- Rajanrakentajat
- Aikuisen näkökulma ja lähtökohta?
- (kaupungin) palkkatyö ja leikki?
- (maaseudun) omaehtoinen ja (kaupungin) ohjattu leikki?
- Leikin mahdollisuudet?
- Leikkijät?
- Leikkipaikat?
- Kuva Itä-Suomen yliopiston Aurora-rakennuksen pihalta talvella 2023. Koulupäivä on päättynyt. Ismo Björn.

- Leikkitutkijat alkoivat epäillä, että tämän päivän lapset eivät keksi leikkejä, vaan tyytyvät aiemmin keksittyihin. Tutkija halusi ottaa selvää, onko näin. Hän lähti Tampereella kiertelemään lähiöissä ja havainnoimaan lasten leikkejä. Hän näki seuraavan leikin. Mäki oli juuri saanut jääpeitteen, jolloin lapset pystyivät sitä pyllyllään laskemaan. Ensimmäinen laski ja jäi odottamaan istuallaan seuraavia. Toinen laski ensimmäiseen kiinni ja jäi siihen. Sitten laski kolmas, neljäs... kaikki laskivat ikään kuin toistensa päälle. Kun viimeinenkin oli laskenut, kaikki hyppäsivät ylös ja huusivat: HERVANTA! Leikin nimi oli Ruuhkabussi.

Kiitos!

Turulan ja Nurkkalan lapset Sihvosen
hankiaispellolla kevätalvella 1969.
Ismo Björnin kotialbumi.